

سبک‌شناسی

داستان‌های شورپهلوانی و عیاری

(سبک عیار و قران حبشی)

مؤلف:

دکتر علی زرین‌پور

پژوهشگر و مدرس دانشگاه

انتشارات شاک

تهران - زمستان ۱۴۰۰

سرشناسه	زرینی، علی، ۱۳۵۳-
عنوان و نام پدیدآور	سبک‌شناسی داستان‌های منثور پهلوانی و عیاری: (سمک عیار و قران حبشی)/ مؤلف علی زرینی.
مشخصات نشر	تهران: شلاک، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	۳۲۴ ص.
فروست	گروه ادبیات.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۲۵۷-۳۱۸-۶
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه.
عنوان دیگر	سمک عیار و قران حبشی.
موضوع	ارجانی، فرامرز بن خداداد، قرن عقی. . سمک عیار — نقد و تفسیر
موضوع	طرسوسی، ابوطاهر بن حسن، قرن عقی. حماسه قران حبشی — نقد و تفسیر
موضوع	نثر فارسی — قرن عقی. — تاریخ و نقد
	Persian prose literature -- ۱۲th century -- History and criticism
	داستان‌های فارسی — قرن عقی — تاریخ و نقد
	Persian fiction -- ۱۲th century -- History and criticism
	نثر فارسی — قرن عقی. — تاریخ و نقد
	Persian prose literature -- ۱۲th century -- History and criticism
	داستان‌های حماسی فارسی
	Epic stories, Persian*
رده بندی کنگره	۴۸۱۲ PIR
رده بندی دیویی	۸۶ ۲۳/۳ فا
شماره کتابشناسی ملی	۸۶۸۶۷۲۶
اطلاعات رکورد کتابشناسی	فیبا

انتشارات شلاک

سبک‌شناسی
داستان‌های مشهور پهلوانی و عیاری
(سمک عیار و قران حبشی)

ناشر	✱ انتشارات شلاک
مؤلف	✱ دکتر علی زرینی
چاپ اول	✱ ۱۳۸۰
شمارگان	✱ ۱۰۰۰ جلد
قیمت	✱ ۱۰۵۰۰۰ تومان
شابک	✱ ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۲۵۷ - ۳۱۸ - ۶

تهران جمالزاده جنوبی خ دیلمان پ ۱۴ واحد ۱

تلفن ۶۶۵۹۲۳۵۷ و ۰۹۱۲۲۲۵۱۲۶۸

[www. Shelak. org](http://www.Shelak.org)
pubshelak@yahoo.com

فهرست

پیش گفتار ۱۱

فصل اول: مقدمات و کلیات ۱۵

بخش اول: سبک و سبک‌شناسی ۱۷

۱-۱-۱. سبک ۱۷

۱-۱-۲. عوامل مؤثر در ایجاد سبک ۱۸

۱-۱-۳. سبک، نوع، شکل و مکتب ۱۹

۱-۱-۴. سبک‌شناسی ۲۱

۱-۱-۵. فواید سبک‌شناسی ۲۲

۱-۱-۶. سبک در ادبیات ۲۳

۱-۱-۷. سبک و زبان‌شناسی ۲۴

۱-۱-۸. سبک و نقد ادبی ۲۵

۱-۱-۹. روش‌ها و رویکردهای سبک‌شناسی ۲۶

۱-۱-۹-۱. سبک‌شناسی فرمالیستی ۲۷

۱-۱-۹-۲. سبک‌شناسی نقش‌گرا ۲۷

- ۱-۱-۳. سبک‌شناسی تکوینی ۲۸
- ۱-۱-۴. سبک‌شناسی توصیفی ۲۸
- ۱-۱-۵. سبک‌شناسی انتقادی و گفتمانی ۲۹
- ۱-۱-۶. سبک‌شناسی شناختی ۳۰
- ۱-۱-۷. سبک‌شناسی تاریخی ۳۰
- ۱-۱-۸. سبک‌شناسی ساخت‌گرا ۳۱
- ۱-۱-۹. سبک‌شناسی لایه‌ای ۳۲
- ۱-۱-۱۰. فواید و مزایای سبک‌شناسی لایه‌ای ۳۲

بخش دوم: داستان‌های پهلوانی و عیاری ۳۶

- ۱-۲-۱. داستان قران حبشی ۳۷
- ۲-۲-۱. داستان سمک عیار ۳۸
- ۳-۲-۱. نوع ادبی داستان‌های سمک عیار و قران حبشی ۴۰

فصل دوم: سبک‌شناسی لایه‌ی آوایی ۴۹

- ۱-۲. لایه‌ی آوایی ۵۲
- ۲-۲. بدیع لفظی ۵۳
- ۳-۲. موسیقی درونی ۵۵
- ۴-۲. سبک لایه‌ی آوایی در داستان‌های سمک عیار و قران حبشی ۵۶
- ۱-۴-۲. در سطح واج یا آوا ۵۸
- ۱-۱-۴-۲. فراوانی واج‌های انسدادی و انفجاری ۵۹
- ۲-۱-۴-۲. واج آرایی ۶۳
- ۱-۲-۱-۴-۲. واج‌های مشترک در واژگان ۶۳
- ۲-۲-۱-۴-۲. تکرار واج در جمله ۶۶
- ۳-۱-۴-۲. تکرار مصوّت «و» ۷۰
- ۴-۱-۴-۲. تکرار منظم مصوّت کوتاه «-» ۷۲
- ۲-۴-۲. در سطح هجا ۷۳

۷۳	 فراوانی هجاهای بلند و کشیده. ۱-۲-۴-۲
۷۶	 تکرار هجا در جمله. ۲-۲-۴-۲
۷۹	 در سطح واژگان. ۳-۴-۲
۸۰	 تکرار واژه‌ها. ۱-۳-۴-۲
۸۳	 سجع. ۲-۳-۴-۲
۸۵	 کاربرد مزدوج. ۱-۲-۳-۴-۲
۹۳	 کاربرد سجع در افعال. ۲-۲-۳-۴-۲
۹۴	 سجع مطرّف. ۳-۲-۳-۴-۲
۹۶	 سجع متوازی. ۴-۲-۳-۴-۲
۹۷	 سجع متوازن. ۵-۲-۳-۴-۲
۹۷	 جناس. ۳-۳-۴-۲
۹۹	 در سطح ساخت. ۴-۴-۲
۱۰۱	 در سطح جمله‌ها. ۵-۴-۲
۱۰۰	 جملات کوتاه. ۱-۵-۴-۲
۱۰۲	 ایجاد آهنگ در جملات. ۲-۵-۴-۲
۱۰۵	 هماهنگی موسیقی و عاطفه. ۶-۴-۲

فصل سوم: سبک‌شناسی لایه‌ی واژگانی ۱۰۹

۱۱۲	 ۱-۳. لایه‌ی واژگانی.
۱۱۳	 ۲-۳. واژگان در زبان و ادب پهلوانی و عیاری.
۱۱۴	 ۳-۳. سبک لایه‌ی واژگانی در داستان‌های سمک عیار و قران حبشی.
۱۱۶	 ۱-۳-۳. فراوانی واژگان حسی.
۱۱۸	 ۲-۳-۳. واژه‌های مترادف.
۱۲۰	 ۱-۲-۳-۳. مترادف بدون فاصله (هم‌نشین).
۱۲۳	 ۲-۲-۳-۳. مترادف بافاصله (جایگزینی).
۱۲۴	 ۳-۲-۳-۳. واژگان مترادف پرتکرار رزمی.
۱۲۹	 ۴-۳-۳. با هم‌آیی و مجاورت واژگانی.

- ۱۳۲..... ۵-۳-۳. ترکیبات، صفات و واژگان رزمی و پهلوانی
- ۱۳۴..... ۱-۵-۳-۳. صفت‌ها و قیده‌های متناسب با کلام پهلوانی و رزمی
- ۱۳۸..... ۲-۵-۳-۳. فراوانی واژگان «مرد» و «پهلوان» به همراه صفات پهلوانی
- ۱۴۴..... ۳-۵-۳-۳. کاربرد صفات پهلوانی و حماسی به عنوان اسم در سمک عیار
- ۱۴۵..... ۴-۵-۳-۳. ترکیبات وصفی برای اسب مبارزان
- ۱۴۶..... ۵-۵-۳-۳. ذکر صفات برای مکان‌ها
- ۱۴۷..... ۶-۳-۳. فراوانی نام‌آزارهای جنگی با صفات خاص آن‌ها
- ۱۵۱..... ۷-۳-۳. فراوانی واژگان رزمی و جنگی
- ۱۵۳..... ۸-۳-۳. واژگان فارسی و عربی
- ۱۵۵..... ۹-۳-۳. واژگان و ترکیبات بزمی و غنائی
- ۱۵۸..... ۱۰-۳-۳. واژگان و ترکیبات عامیانه
- ۱۶۱..... ۱-۱۰-۳-۳. دشنام‌ها و صفات رشت
- ۱۶۳..... ۲-۱۰-۳-۳. واژگان محاوره‌ای
- ۱۶۵..... ۱۱-۳-۳. ترکیب‌های اسمی

فصل چهارم: سبک‌شناسی لایه‌ی نحوی..... ۱۶۷

- ۱۷۰..... ۱-۴. لایه‌ی نحوی
- ۱۷۱..... ۲-۴. سبک لایه‌ی نحوی در داستان‌های سمک عیار و قران حبشی
- ۱۷۱..... ۱-۲-۴. نحو غالب و پایه
- ۱۷۴..... ۲-۲-۴. کوتاهی جمله‌ها
- ۱۷۷..... ۳-۲-۴. نحو نشان‌دار و بلاغت نحوی
- ۱۷۸..... ۴-۲-۴. تقدیم فعل
- ۱۸۲..... ۵-۲-۴. تقدیم مفعول و متمم بر مستدالیه
- ۱۸۴..... ۶-۲-۴. وابسته‌های اسمی
- ۱۸۶..... ۱-۶-۲-۴. وابسته‌های پیشین
- ۱۸۸..... ۲-۶-۲-۴. وابسته‌های پسین
- ۱۹۱..... ۷-۲-۴. فراوانی گروه قیدی

۱۹۳.....	۸-۲-۴ حذف گروه‌های جمله
۱۹۶.....	۹-۲-۴ تکرار
۲۰۱.....	۱۰-۲-۴ کاربرد افعال ساده و پیشوندی
۲۰۲.....	۱۱-۲-۴ جمله‌های توصیفی
۲۰۳.....	۱۲-۲-۴ پیوند جمله‌ها و هم‌پایگی
۲۰۵.....	۱۳-۲-۴ وجهیت در فعل
۲۰۷.....	۱۴-۲-۴ آهنگ کلام
۲۰۸.....	۱۵-۲-۴ صدای نحوی فعال
۲۰۸.....	۱۶-۲-۴ فراوانی جملات هسته‌ای
۲۰۹.....	۱۷-۲-۴ کاربرد پیوندهای ساده

فصل پنجم: سبک‌شناسی لایه‌ی بلاغی..... ۲۱۱

۲۱۴.....	۱-۵ لایه‌ی بلاغی
۲۱۵.....	۲-۵ بلاغت
۲۱۶.....	۳-۵ سبک لایه‌ی بلاغی در داستان‌های سیمک علی و قران حبشی
۲۱۷.....	۱-۳-۵ کاربرد صنایع بیان
۲۱۸.....	۲-۳-۵ تناسب و هماهنگی عاطفه و تصویر
۲۲۱.....	۳-۳-۵ تناسب تصویر و عناصر تصویرساز
۲۲۵.....	۴-۳-۵ تشبیه
۲۲۶.....	۱-۴-۳-۵ فراوانی تشبیهات حسی در طرفین تشبیه
۲۲۹.....	۲-۴-۳-۵ فراوانی وجه شبه حسی
۲۳۱.....	۳-۴-۳-۵ تشبیه مرسل یا صریح
۲۳۱.....	۴-۴-۳-۵ تشبیه بلیغ
۲۳۳.....	۵-۴-۳-۵ تشبیه مفرد به مفرد
۲۳۵.....	۶-۴-۳-۵ تشبیه مرکب به مرکب
۲۳۶.....	۷-۴-۳-۵ تشبیه جمع
۲۳۷.....	۸-۴-۳-۵ تشبیهات غنائی

پیش‌گفتار

ادبیات از یک سو از کارمدهای خلاق زبان و عالی‌ترین نمود آن است و از دیگر سوی آینه‌ای از دیدگاه‌ها، افکار، عقاید و باورهاست؛ بنابراین در بررسی آثار ادبی همیشه این سؤال پیش می‌آید که چه چیزی خلق شده است و چگونه؟ از این رو، سبک‌شناسی یکی از دانش‌های مهم است که در فهم و شناسایی و تحلیل و توصیف آثار ادبی بسیار مؤثر و مفید است.

ایرانیان همواره به شنیدن و روایت داستان‌های پهلوانی و حماسی علاقه‌ی فراوان داشته‌اند؛ به‌طوری‌که پس از فردوسی نیز بیان داستان‌های حماسی و پهلوانی و عیاری در بین ایرانیان همچنان ادامه یافته است. داستان‌های پهلوانی - عیاری منشورگونه‌ای از داستان‌های پهلوانی هستند که به‌صورت شفاهی از سوی نقالان و قصه‌پردازان و راویان ایرانی برای مردم نقل می‌شده و درنهایت برای حفظ و انتقال این آثار به نسل‌های بعد، آن‌ها را مکتوب کرده‌اند. راویان و نویسندگان در بسیاری از این داستان‌ها طرز بیانی دلپذیر داشته‌اند و بسیار هنرمندانه عناصر کلامی و معنوی را در این داستان‌ها گنجانده‌اند.

در میان داستان‌های پهلوانی و عیاری، داستان‌های زیبا و دلپذیر سمک عیار و قران حبشی از برجسته‌ترین داستان‌های پهلوانی - عیاری منشور هستند که در قرن ششم نوشته شده‌اند. زبان

این داستان‌ها با زبان آثار ادبی نثر فنی در قرن ششم متفاوت است؛ نویسندگان این داستان‌ها را به زبان فارسی ساده و روان آن دوره نوشته‌اند؛ یعنی فارسی واقعی و بی‌آلایشی که فاصله چندانی با فارسی گفتاری مردم نداشته است و مردم آن را درمی‌یافتند؛ بنابراین این داستان‌ها از نظر مطالعات زبانی و سبکی بسیار درخور توجه هستند و منابعی ارزشمند برای شناختن سبک داستان‌های پهلوانی - عیاری به شمار می‌آیند.

سبک‌شناسی لایه‌ای شیوه‌ای نسبتاً نو در بررسی و تحلیل و توصیف سبک آثار ادبی است. نگارنده در این پژوهش بر آن است که با روش و رویکرد سبک‌شناسی لایه‌ای و به شیوه‌ی توصیفی - تحلیلی برای کشف و تحلیل و توصیف شاخصه‌ها و ویژگی‌های سبکی داستان‌های سمک عیار و قران حبشی و نیز شناختن اشتراکات و تفاوت‌های آن‌ها گامی مؤثر بردارد تا بتوانیم به الگویی مناسب برای بررسی سبک این گونه آثار و دیگر متون مثنوی در ادبیات فارسی دست یابیم.

امروزه مباحث سبک و سبک‌شناسی رویکردها و روش‌های آن از بحث‌های درازدامن و از موضوع‌های پرچالش است که بسیار درمغول‌کننده و لذت‌بخش نیز هستند. بحث و هدف اصلی این پژوهش تحلیل و توصیف سبک فردی داستان‌های سمک عیار و قران حبشی است؛ اما ضروری به نظر می‌آید که در فصل اول با بهره‌مندی از آثار و نظریه‌های سبک‌شناسی، مطالبی کوتاه درباره‌ی مفاهیم سبک و رویکردهای سبک‌شناسی ذکر شود. همچنین در بخش دوم از فصل اول پس از معرفی داستان‌های سمک عیار و قران حبشی، درباره‌ی نوع ادبی این داستان‌ها؛ به‌ویژه داستان سمک عیار بحثی مختصر داشته‌ایم. سپس در فصل‌های دوم تا ششم به ترتیب لایه‌های آوایی، واژگانی، نحوی، بلاغی و ایدئولوژیک در این داستان‌ها بررسی گردیده و در هر لایه شاخصه‌های مهم سبکی آن‌ها معرفی شده و در ادامه به مقایسه و تطبیق عناصر سبک‌ساز در لایه‌های مختلف این دو داستان پرداخته شده است. در لایه‌ی آوایی، کاربرد خاص الگوهای آوایی و شگردهای بدیع لفظی در برجسته‌سازی کلام و شکل خاص آن‌ها در زبان و تأثیر آن‌ها در ضرب‌آهنگ اثر و ایجاد فضای مورد نظر و هماهنگی و هم‌نشینی آواها با متن و تأثیر آن‌ها بر کلام کاویده شده است.

در تحلیل لایه‌ی واژگانی، نقش و ارتباط واژگان در آفرینش متن و محتوای این داستان‌ها، نوع الفاظ به کار رفته و بسامد آن‌ها مانند کاربردهای برجسته، واژگان پرتکرار، واژگان عامیانه، ترکیبات و صفات حماسی و پهلوانی، واژگان حسی و انتزاعی، چگونگی کاربرد واژگان مترادف، تناسب و هم‌آیی و مجاورت واژگانی و رمزگان مسلط بر متن و... بررسی شده است. در لایه‌ی نحوی شاخصه‌هایی مانند بلندی و کوتاهی جمله‌ها، پیوند جمله‌ها و نحوه ارتباطشان با یکدیگر (گسسته، هم‌پایه و ...)، نحو غالب و پایه، نحو نشان‌دار و بلاغت نحوی، حذف و تکرار، نوع ساختمان جمله‌ها؛ وجهیت یا مدالیتی، زمان و صدای دستوری جملات، آهنگ جملات، میزان تناسب لایه‌ی نحوی با درون‌مایه و محتوای داستان و... بررسی گردیده است. در لایه‌ی بلاغی چگونگی و بسامد شگردهای بیانی (تشبیه، استعاره، کنایه، مجاز)، تناسب و هماهنگی عاطفه و تصویر، تناسب تصویر و عناصر، بررسی سبک تشبیهی یا استعاری در داستان، چگونگی توصیف در داستان‌ها و ... واکاوی شده است. در لایه‌ی ایدئولوژی، ایدئولوژی حاکم بر این داستان‌ها و بازتاب آن در لایه‌های سبکی و سطوح زبانی آن‌ها بررسی شده است.

در پایان از راهنمایی‌های ارزنده‌ی استادان بزرگوار جناب آقای دکتر حمید طاهری و جناب آقای دکتر محمود بشیری صمیمانه قدردانی و تشکر می‌کنم و تندرستی ایشان را از پروردگار یکتا خواستارم. همچنین از مدیر محترم انتشارات شلاک و همکاران گرامی ایشان که در چاپ و نشر این اثر همت گماشته‌اند، تشکر و قدردانی می‌کنم.

علی زرینی

دی‌ماه سال هزار و چهارصد خورشیدی